

# Inledning

## *Ljuset under sjuttonhundratalet*

”Upplysningen är människans utträde ur hennes självförvållade omyndighet”, som bekant Immanuel Kant formulerade det. Omyndigheten, det vill säga oförmågan att på egen hand använda sig av sitt förstånd, och som självförvållad, det vill säga bristen på beslutsamhet och mod att använda sig av sitt eget förstånd. Sjuttonhundratalet har blivit förknippat med dessa strävanden efter det rationella, förnuftiga, det ljusa och fria, och avståndstagande från auktoritetstro, ofrihet, religion, det mörka och dunkla. Om det politiska revolutionsbegreppet har sitt ursprung i astronomin, planeternas kretsande kring solen, är upplysningen hämtat från meteorologin, det uppklarnande vädret, *Aufklärung*, eller optiken eller förbränningstekniken, *lumières, enlightenment*, ljuset som tänds och upplyser rummet. Att se tänkandet och en tid i ljus och mörker ingår i en allmän metaforik där att veta är att se, att förstå något är att bli upplyst och se allt klarare och tydligare.

Till sjuttonhundratalsforskningens ständigt återkommande frågor hör upplysningen, hur ett förändrat tänkande omformade samhället, kulturen och vetenskapen. Ett antal revolutioner, den franska, amerikanska, vetenskapliga och industriella förändrade levnadsvillkoren. Det har dock varit omdebatterat hur och på vilket sätt och i vilken grad upplysningens idéer, framförda av franska upplysningstänkare som encyklopedisterna d’Alembert och Diderot, och filosoferna Montesquieu, Rousseau och Voltaire, satte spår i norra Europa. I detta temanummer ”Upplysningens scener” belyses ett antal olika sidor av upplysningens tidevarv: om nya tankar och nya begrepp som strömmade genom tiden, om de tryckta orden som genom tidskrifter, bibliotek och boklådor förmedlade upplysningens idéer, om bilder och symboliska gestalter som representerade nya ideal, och om tidens mötesplatser, som studentfester, operahus och loger, där nya tankar utväxlades. Temanumret är tillägnat prof. Marie-Christine Skuncke som en gång

tände den första gnistan i de svenska och finska sjuttonhundratalsällskapen. En kvintett av hennes lärjungar utgör temaredaktionen.

Förutom femton uppsatser ingår i denna årgång även en avdelning med kortare meddelanden, samt som vanligt en lång rad recensioner och anmälningar av inte mindre än 16 nya avhandlingar och 23 böcker. Nytt för i år är ett redaktionsråd med representanter från alla de nordiska länderna. Till nästa volym tillträder fil. dr Johanna Ilmakunnas, Helsingfors, som finsk redaktör. Den avgående finske redaktören, prof. Pasi Ihalainen, avtackas härmed för sitt arbete i redaktionen, vari han har ingått sedan 2008. Tack vare Ihalainens initiativ och arbete har *Sjuttonhundratalet* etablerat sig som en internationell tidskrift för sjuttonhundratalsstudier.

Det var förmodligen mörkt i stugorna, i skogen, i gränderna på sjuttonhundratalet, utan elljus, endast med talg- och vaxljus och de svaga ljuspunkterna där ovanför. Men det tändes ett skarpare, inre ljus, sades det, ett som skingrade vålnaderna i mörkret. På frågan "Lever vi idag i en *upplyst* tidsålder?" svarade Kant "Nej, men väl i en *upplysningens* tidsålder." På samma sätt skulle vi kanske bli nödgade att svara nej på frågan, men väl att vi ännu lever i de kvardröjande strimmorna av det ljus som en gång tändes under sjuttonhundratalet.

*David Dunér*